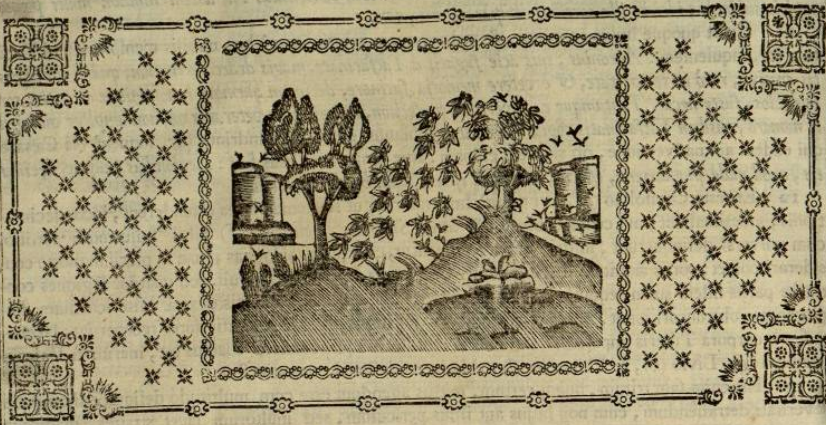

EMBLEMA LXXVI.
PUNGAT, ET UNGAT.

Nec modo Cecropio dulcescit sedula succo,
Sed vindex etiam gestat acumen Apes.
Nec nimium dulcis, nimia aut sit cuspide Princeps,
Ungere plus debet, pungere sæpè licet.

COMMENTARIUS.

1 Idimus quidem quantum expediat pœnas à nocentibus exigi, & quo studio, ac modo in illis irrogandis, & exequendis se habere cordati, & temperati Principes debeant. Quibus adhuc, ultimimum hoc monitum, (quod vel primum esse debuit) in re aded gravi, & seria proponendum esse censemus, ut juxta consilium D. Gregorii (a), mentibus figat: *Miscendam lenitatem cum severitate, faciendumque quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur.*

2 Hoc est enim vinum cum lacte bibere, ut in Canticis (b) dicitur, & Petr. Blesensis (c) exponit: *Severitatem exercere cum mansuetudine; & neque hujus, neque illius gloriam affectare, ut prudenter Martianus Juris-Consultus (d) edocuit: Sed perpenso judicio, prout res quæque expostulat, statuere, & etiam in gravioribus penis severitatem legum, cum aliquo temperamento benignitatis subsequi.*

3 Cujus legis, & aliarum supra (e) in simili memini, & est digna relatu alia Nostris Regis Alphonsi (f), dum inquit: *Ca como quier que la justicia es mui buena cosa en si, i de que debe el Rei sien pre usar; con todo eso facese mui cruel, quando á las rogadas no es templada con misericordia.*

4 Et hoc est, quod vel in Deo requirit, extollitque Regius Psaltes (g), dum canit: *Miserordiam, & judicium cantabo tibi, Domine.* Super quem versum totam ferè structuram sui operis operosissimi, omnique laude dignissimi, De Optimo Principe Eruditiss. & Religiosiss. Pat. Joannes Antonius Velazquez, Societatis Jesu fulgentissimus radius, ædificavit.

5 Seneca (h) quoque, Clementiam diffiniens, in eadem sententia est, illam tandem inclinationem, & moderationem animi esse inquam, liberum arbitrium habentem, aliquidque ex merita, ac debita pœna leniter ex æquo, & bono remittentem. Quæ non tam severitati, ut imperiti putant, contraria est, cum nulla virtus virtutis contraria sit, quam crudeliati, quæ nihil est aliud, quam atrocitas animi in exigendis pœnis. Plutarchus (i) etiam, eidem monitioni subscribens, inquit, quod *Qui in ad-*

(a) D. Gregor. lib. 2. in Job.
(b) Cant. 5. 1.
(c) Blesens. in opus.
(d) L. respiciendum, D. de panis.
(e) Supr. Embl. 53.

(f) L. 2. tit. 10. part. 3.
(g) Psalm. 100.
(h) Senec. lib. 2. de Clement. cap. 3. & 7.
(i) Plutarc. in tractat. de admin. Reip.

administrandis rebus versantur, secundarum rerum viam tunc incedere videbuntur, quando non singula ad filum reducere velent, nec severitate potius, & vi, quam mansuetudine, & humanitate conficere.

6 Et Ægidius Romanus (k), de re eadem Magistraliter agens, severitatem, & clementiam, æquitatem, & rigorem, nec sibi, nec justitiæ contradicere probat: nam humani actus propter varias circumstantias, non possunt una regula metiri, & ideo lex (l), quæ nihil aliud quam regula est non debet esse ferrea, & omnino inflexibilis, sed potius plumbea, ut Philosophus (m) in Ethicis docet, ac proinde ex variis circumstantiis, quæ lex definire non potuit, oportet nonnumquam, recto arbitrio, vel clementia uti, vel severitate, dummodo semper fiat, non excedendo merita justitiæ. Quæ quidem, ut bene dixit Sosi pater in quadam epistola, in judiciis, quæ versantur circa contractus, omnino non noscit gratiarum genus: in his autem, quæ circa delicta versantur, mansuetam, & humanam non recusat executionem. Alioqui enim, ut D. Leo prudenter scripsit (n), sicut remedia ad sanitatem inducendam parata, aliquando corporibus nocent; ita dum Principes Dominari, & servire, magis, quam consulere subditis querunt, quod provision est à concordiam; tendit ad noxam.

7 In eodem etiam hujus mixturæ Severitatis, & Clementiæ argumento Noster Bobadilla (o), & Politici omnes Auctores (p) latè vagantur. Et sunt qui illam per æquum hieroglyphicè significare velint, quem qui regit, una manu frontem tangit, ac mulcet, ne severitate nimia resulet; altera virgam tenet, qua pertinaciam ejus expugnat. Ita subditos habendos esse docentes, ut simul Principes suos amare possint, & revereri. Amare ob lenitatem, revereri ob severitatem. Quod fiet, si aut hæc illam, aut illa hanc non corrumpat; si lenitas Majestatem, severitas, quod æquum est, non excedat.

8 D. Joannes Horoscus (q) Covarrubias idem ipsum indicavit, excusso symbolo Mali Ganati, in quo simul acre cum dulci solet inesse, quo usum fuisse Regem Nostrum D. Henricum hujus nominis IV. commemorat, ut per mixtionem utriusque saporis denotaret, qualis Princeps esse debeat, ita ut neque in suppliciis excedat, neque in necessaria correctione deficiat, quoniam ex illo odium, ex hoc autem sibi contemptum poterit comparare. Rithmicum ejus carmen, quo hoc non ineleganter, expressit, sic habet:

No debe ser cruel, ó justiciero
(Que dicen) si lo es en demasia,
El Rei, que para serlo verdadero,
Haye de lo que suena á tirania.
Tampoco es bien perdona de ligero,
Lo que de veras castigar debria;
Que no en valde es crecida, i coronada
La fruta de agro i dulce sazónada.

9 Joannes etiam Major (r) similitudine ozimi utitur, quod cum per se fragrantissimum sit, si tractetur asperius, summum fetorem spirat, & ita inquit:

Ozimon est fragrans, si leni pollice tractes,
Plus æquo pression, ceu grave virus olet:
Asperitas semper peccat, sed gratia raro
Hic jus est, ubi jus, qui moderetur erit.

10 Ego verò in eadem rem, in præsentem (quod, Lector, vides) Emblemate, Apem Apesvè pingo, quæ natura quidem sua dulcorem habet, & haud dubiè amat, cum aded sedula, & operosa, ut magnus cecinit Vates (s),

— Lipientia mella
Stipent, & dulci distendant neclare favos.

Sed non ideo minus, conjugatione quadam mellis & fellis (ut Apulei (t) verbis, licet aliud agentis, utar) suos etiam habet aculeos, quibus, ubi oportet, utuntur, & infesta sibi animalia graviter pungunt.

11 Eoque libentius hoc symbolo utor, quod, Olaus Magno testante, apud nostros vetustissimos Gothos, Apis Regem significabat, quia ut idem Olaus (u) inquit: *Moderatorem populorum oportet, cum justitia aculeo clementiæ mel habere commixtum.* Quod, eisdem propè verbis, Ægyptios hieroglyphicis suis literis indicasse, Ammianus Marcelinus (x) scribit, ut ostenderet: *Moderatori rerum, cum jucunditate, aculeos quoque innasci debere.*

Et

(k) Ægid. Rom. lib. 3. part. 2. cap. 29.
(l) L. 1. D. de legib.
(m) Aristot. Eth. 5. cap. 10.
(n) D. Leo Pap. epist. 82. apud Gratian. 10. cap. licet, el 2. dist. 45.
(o) Bobad. in Polit. lib. 2. cap. 3. & 4.
(p) Aldr. de relig. discip. part. 2. Marlian. in Th. pol. cap. 5. Simanc. & alii apud Valenz. contr. 164. Buxhorn.

Embl. 12. pag. 99. sub lemmate. Inter utrumque. Saaved. Emp. 38. pag. 252. sub lemmate, Con alhago, i con temor.
(q) Orosc. lib. 3. Embl. 30. fol. 161.
(r) Joan. Major Poeta apud Schomborn. lib. 6. pol. cap. 35. pag. mihi 492.
(s) Virgil. 4. Georg.
(t) Apulej. 4. Florid.
(u) Olaus lib. 1. de Gent. sept. cap. ult.

12 Et non latuit doctissimum Pierium Valerianum (y), cum Apum Hieroglyphica ab hoc exor-
diatur, docens, Apem solum ex animalibus, hominum more, Regem habere, quem universum apum
agmen consecratur, aequè, atque homines, Regi obtemperantes, de quo Ego etiam superius (z) plu-
ribus egi. Rex verò, vel aculeo caret, vel ad offensionem minimè exerit: *Quæ quidem* (inquit) *præ-*
cipua est in Rege virtus, qui in obediendis vitæ officiis, non magis justitiæ aculeon, quam dulcem mellis
clementiam ostentare debeat.

13 Quod, licet illum non laudet, ex Seneca (a) sumpsisse Pierius videtur, qui post narratam
hanc apum Regio politicam disciplinam, ita subjungit: *Iracundissima, ac pro corporis captu pugnatis-*
sima, sunt apes, & aculeos in vulnere relinquunt. Rex ipse sine aculeo est, noluit illum natura, nec
sævum esse, nec ultionem magno constaturam petere: telumque detraxit, & iram ejus inermem reliquit.
Exemplar hoc magnis Regibus ingens est. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores, cum tanto
hominum moderatior esse animus debeat, quanto vehementius nocet. Utinam quidem homini eadem lex es-
set, & ira cum telo suo frangeretur; nec sæpius nocere liceret, quam semel, nec alienis viribus exer-
cere odia, fac illè enim lassaretur furor, si per se sibi satisfaceret, & si mortis periculo vim suam effunde-
ret, &c.

14 Eisdem vestigiis insistent ceteri, qui de Apum natura scripserunt, & licet variè sentiant circa
Regis earum aculeum, & utrum illum habeat, vel non? in eo tamen cum Aristotele (b) omnes (c)
conveniunt, quòd numquam illum exerit, suis apibus vindictam reliquisse contentus, ac proinde existi-
matum, seu vulgò traditum, aculeo carere. Et ad hoc respiciens, & multum in nostri Emblematis
terminis loquens, Michael Glycas (d), sic habet: *Stimulo quidem Rex Apum præditus est, verum ad*
vindictam eo non utitur. Sunt hæc leges quædam non scriptæ, sed ab ipsa profectæ natura, ut qui maxi-
mis Imperiis potiuntur, ad puniendum tardi sint.

15 Et Altiatus (e), dum prædictis assentiens, hoc Emblema formavit, quo & Petrasancta (f)
refert, Ferdinandum Medicæum Hetruriæ Magnam Ducem pro simbolo usum, cum lemmatè, *Majest-*
tate tantum:

*Vesparum quòd nulla inquam Rex spicula figet,
Quòdque aliis duplo corpore major erit;
Arguet Imperium clemens; moderatæque Regna,
Sanctæque Judicibus credita jura bonis.*

Ubi Claudius Minoes, post relatam Senecæ locum, quem Nos etiam suprâ inseruimus: *Hoc* (inquit)
optimo Principi propositum esse, ut inter alias virtutes, quibus opus habet ad suæ Reipub. administratio-
nem, nihil animi moderatione habeat antiquius. Etenim ejus auctoritas, & agendi facultas, etiam si ma-
ior sit, quam in aliis, minimè tamen sævire debet, iisque quibus præest, terrificum se præbere. Nam inter
virtutes, quæ Principem maximè decet, clementia est.

16 Noster quoque Saavedra (g), uno in loco multus, & satis elegans est in docendo, quomodo
oporteat has duas virtutes Justitiæ, & Misericordiam conjungere, & temperare. Et in alio (h) ex
eisdem nostris Apibus aratro junctis, illumque trahentibus, & ad Urbani VIII. Pontif. Max. felicitis
recordationis insignia alludere volens, hoc veluti simbolo totam Regnandi Artem Veteres significa-
re voluisse aptissimè tradit, quæ, juxta carmen Horatii (i), in miscendo utilibus dulcia consistit,
& in populo, suavi interdum fræno, duris etiam interdum lupatis, regendo, & coercendo, qui ut ali-
bi Tacitus (k) dixit: *Nec totam servitutem pati potest, nec totam libertatem.* Et hanc fortassis in Re-
gibus mellis, & fellis, mansuetudinis, & severitatis conjunctionem, cælum desuper denotasse, dum
in unctioe, & in auguratione Nostri Gothorum Regis Wambæ, ut ipsorum Chronicon (l) memorat,
Apis ex ejus capite exire, & in cælum evolare, conspecta fuit, quasi ejus piæ, & rectam guber-
nationem significans, quàm postea Hispania experta fuit.

17 Petronius (m) quoque Arbiter, ad eandem nostrarum Apum naturam respiciens, inquit: *Apes*
ideò pungunt, quia ubicumque dulce est, ibi & accidit irævenies. Quod convenit cum illo Claudiani (n):

*Non quisquam fruitur veris odoribus
Hibleis latebris, nec spoliat faros,
Si fronti caveat, si timeat rubos.
Armat spina rosas, mella legunt Apes.*

Ga-

(x) Amm. Marcel. lib. 17.

(y) Piaz. lib. 26. cap. 1. fol. mibi 185.

(z) Supr. Embl. 20.

(a) Senec. lib. 1. de Clem. cap. 19.

(b) Aristot. de hist. anim. lib. 5. cap. 22.

(c) Elian. lib. 1. cap. ult. & lib. 5. cap. 15. D. Basil.

hom. 8. Euseb. de prepar. Evang. lib. 2. & alii relati à Bro-

deo, 4. misc. cap. 10. & Petr. Fab. lib. 3. semestr. cap. 13.

pag. 180. & seq.

(d) Glycas in Annal. part. 1.

(e) Altiat. Embl. 148.

(f) Petrasanct. in symbol. lib. 1. pag. 34.

(g) Saaved. Empr. 22. pag. 153. & seqq.

(h) Idem Empr. 42. pag. 280.

(i) Horat. in Arte: Omne tulit punctum, qui miscuit,

utile dulci.

(k) Tacit. lib. 1. hist. cap. 16.

(l) Chron. Gothor. in Wamba.

(m) Petron. in satyr.

(n) Claudian. in nupt. Honorii.

18 Habemus etiam in eandem rem Imperatoris Friderici I. cognomento *Enobarbi* testimonium,
qui unum ex suis feudalibus capitulis (o) sic exorditur, *Imperialis clementiæ serenitas mansueta, eam*
semper in subditis suis miserationem favoris, & gratiæ habere consuevit, ut quavis stricta severitate
excessuum delicta debeat, & possit corrigere, magis tamen studeat, propria tranquillitate pacis, & piis
affectionibus misericordie, Romanon Imperium regere, rebellium insolentiam ad debitam fidem, & debitæ
devotionis obsequium revocare, &c.

19 Cojus dicti mentem videtur sequutus Natalis Comes (p), dum de eisdem Perduellibus agens,
quamvis hoc delictum, præsertim à Nobilibus commissum, gravissimum esse agnoscat, adhuc ta-
men in eo puniendo, eandem mixturam lenitatis, & severitatis habendum esse inquit, notabiliter
addens: *Quod si in alterutram partem peccandum sit, modò ne sit extremum, præstat per nimiam cle-*
mentiam, quam per crudelitatem peccare. Verissimè quidem, & prudentissimè, & ex Senecæ (q) dis-
ciplina desumptum, qui agnoscens modum in hoc servari debere, addit, quòd, *Quia difficile est tem-*
peramentum, quidquid æquo plus futurum est, in partem humaniorem præponderet, id es in clementiam.

20 Qua nihil laudabilius, nil magnis, & præclaris viris dignius gratiusvè esse posse Cicero (r)
tradit, quamque tanti fecit Petronius (s), ut dicat:

O Maxima rerum

Et meritò Pietas homini tutissima virtus.

Et Claudianus (t), ut veritus nan fuerit affirmare, per solam hanc virtutem Diis homines exæquari,
sic inter alia Honorii Casaris Patrem, filium instruente inducens:

Sis Pius in primis, nam cum vincantur in omni

Munere, sola Deos æquat Clementia nobis.

21 Nihil enim aliud in Deo splendidius emicat, cum Davidicum (u) carmen intonet: *Misericor-*
dia ejus, super omnia opera ejus. Et hoc esse summum maximumque ejus bonum rectissimè Oleas-
ter (x) ex illo Exodi loco deducit, ubi cum Deus Moysi se illi omne bonum suum ostensurum polli-
citus fuisset, ubi ad ejus conspectum accessit, sic Moyses exclamavit: *Dominator Domine Deus,*
misericors, & clemens, patiens, ac multæ miserationis; quasi in his præcipuè virtutibus omne ejus
bonum consistat.

22 Quod nec latuit Ciceronem (y), qui in famigerata illa oratione quo Cæsarem ad ignoscen-
dum Quinto Ligario maximo ejus, & inviso valdè inimico coëgit, sic inter plura alia, quæ Misericor-
diæ virtutem extollunt, peroravit: *Noli obsecro dubitare C. Cæsar, similem illi gloriæ laudem, quam*
sæpissimè querere. Nihil est enim tan populare, quam Bonitas: nulla de virtutibus tuis plurimis, nec
gratior, nec admirabilior Misericordia est. Homines enim ad Deos nulla re propius accedunt, quam salu-
te hominibus danda. Nihil habet, nec fortuna tua majus, quam ut possis, nec natura tua melius, quam
ut velis conservare quam plurimos.

23 Athenienses quoque, referente Pausania (z), peculiarem Aram in medio foro eidem virtuti
posuerunt, judicantes nimirum, hoc numen magna habere in tota hominum vita, & casuum varie-
tate, momenta. Quam Aram elegantissimis carminibus descripsit Statius (a), inter alia inquitens,
quòd eam,

Et miseri fecere sacram: sine supplice numquam

Illæ novo: nulla damnavit vota repulsa.

Auditi quicumque rogant, noctesque diesque

Ire daton, & solis numen placare querelis, &c.

24 Eandemque illam esse, quam Ignoto Deo veteres possuisse in Actis Apostolorum (b) refertur,
laudatissimus Noster D. Laurentius Ramirez de Prado (c), ultra alios existimat. Quem sequutus vi-
detur æquè semper laudandus Eusebius Noriemburgius (d), qui Statii premens vestigia, dum inten-
dit: *Felicissimum quemque aliorum misereri debere, sic habet:*

Nonniquis ignoti vacuis frustratur in Aris

Tota superstitio.

Non thus, non flamen, sanguis, libamen, acera

Viclima non opus est.

Corde datur puro tantum litare querelis

Atque piis lachrymis.

25 Sed improbus & vanus videri possem, si omnia quæ de clementia, & ejus laudibus, præ-
tan-

(o) Cap. 1. de pace constant. in usib. feud.

(p) Natal. Comes lib. 19. hist.

(q) Senec. 1. de Clement. cap. 2. in fin.

(r) Cicero. 1. offic. & in orat. pro Ligario.

(s) Petron. in fragm.

(t) Claudian. in Consul. Honor.

(u) Psalm. 144. 9.

(x) Oleas. Exod. 34. 6.

(y) Cicero. in orat. pro Ligario.

(z) Pausan. lib. 1.

(a) Statius Papin. lib. 12. Thebaid.

(b) Act. 17. 23. & 24.

(c) Doctiss. D. D. Laurent. Ramir. de Prado in Pente-

cont. cap. 16.

(d) Euseb. Noriemb. Gnom. 107.

tantibusque effectibus, à præstantissimis aliis Scriptoribus (e) passim perpensa, & congesta reperitur, repetere vellem. Quare calamum cohibeo, & omnium loco, Senecam (f), Tragicum in Octavia sic suum Neronem monentem, his versibus, meritò aureis à Lipsio (g) vocatis, adduco:

Pulchrum eminere est inter illustres viros
Consulere patrie; parcere afflictis, fera
Cæde abstinere, tempus atque iræ dare
Orbi quietem, seculo pacem suo
Hec summa virtus, petitur hac cæli via.

26 Quibus adnecti dignissimè possunt alii, qui sub nomine ejusdem Lipsii, Senecæ hac in parte æmuli, circumferuntur, & sic habent:

Qui cæde gaudent, Regiamque rem putant
Sævire, longè è Regia exerrant via:
Cum sit verendo Rege dignius nihil,
Quàm juris, atque moris humani memor
Clemensque pectus; inde Majestas trahit
Sublime lumen. Nec magis potentiam
Vis ulla firmat, atque parentum favor
Virtute partus: proximè itur ad Deos
Bonos beando, non habet majus bonum
Fortuna Regum, quàm salutem plurimis,
Quòd fas habent, donare; quòd lethi metu
Lævare cives. Hec adorea, hic bonos
Præstat triumphis, omnibusque laureis.
Non Feretrio Jovi
Suspensa opimos sic honestant inclytos
Arma Duces, nec hostis occisi decus;
Ut illa servans limen Augustæ domus
Corona, quæ pro cive servato datur.

27 Nec omitendum censeo Cassiodorum (h), qui formulam indulgentiæ, quam Paschalibus Sacris Principes concedere solent, describens, totus est in hujus virtutis laudibus & encomiis: *Eique ceteras omnes honorabiliter cedere inquit, quando eam humano generi salutariter esse cognoscunt, & parcendo facit, ut Parce tollantur. Quod & iterum repetens, tantum ei deferri posse concedit, ut pro clementia exercenda, à justitia liceat aliquando aliquatenus deviare, ejus verba (i) sunt hæc: Inclinari precibus nostra novit humanitas; nec pro affectu Pietatis fines potest justitiæ custodire. Benigni quippè Principis est, ad clementiæ commodum transilire terminos æquitatis, quando sola est Misericordia, cui omnes virtutes honorabiliter cedere non recusant.*

28 Unde Salomon, qui Regum omnium sapientissimus fuit, præcipuum Regum tutamen in sublimi hac virtute constituit, inquit (k): *Misericordia, & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus ejus. Et Seneca (l), eidem sententiæ, tamquam si illam legisset, cohærens: Non est opus (ait) struere in altum editas arces, nec in adensum arduos colles enunire, nec latera montium abscondere, multiplicibusque muris, turribusque sepire: salvam Regem in aperto clementiâ præstabit: unum est inexpugnabile monumentum, amor civium, &c.*

29 Neque ab his abscedit Imperatoris Alexandri Severi apophthegma apud Ælium Lampridium (m), qui aliquibus, ejus Mansuetudinem culpantibus, quòd dicerent, molliorem sibi, & contempibilem Imperii potestatem hac de causa fecisse, *At (inquit) securiorem, & diuturniorem. Et enim juxta Dionys. Halicarn. (n), prudentissimum documentum, illud est, & semper erit: Optimum, & firmissimum Imperium, quod subditos beneficiis magis, quàm supplicii in officio contineat: illi enim benevolentia, huic metus est contra. Quicquid timetur id necessitate naturali exosum omnibus. Vulcatus (o) quoque Gallicanus aperto ore fatetur: Nihil esse, quod Imperatores magis commendat gentibus, quàm clementia. Et Flavius Vopiscus (p) refert, Aurelianum Casarem, aliis licet titulis commendabilem, à multis, nec inter bonos, nec inter malos Principes positum fuisse: Quòd ei clementia, Imperatorum Dos Prima defuerit. Et inter alia capitula, quibus Basilus Imperator suum filium instruxit, unum integrum, & lectu dignum extat, quo eum Dei exemplo ad hanc clementiæ virtutem hortatur, &*

(e) Senec. Pontan. & alii, qui de Clem. scrips. Lang. Grut. & Beyerlinck. eod. verb. Girald. de Div. gent. pag. 33. Valenz. cons. 164. Camer. 3. subcers. cap. 22. Lips. in Polit. lib. 2. cap. 12. & in monit. lib. 2. cap. 12. & 13. Velazq. de opt. Princip. lib. 1. per totum.
(f) Senec. in Octav.
(g) Lips. apud Caram. in inriqn. Hispan. pag. 191.
(h) Cassiod. lib. 11. epist. fin.
(i) Idem lib. 2. epist. 9.
(k) Proverb. 20.
(l) Senec. lib. de Clement. cap. 19. videndus etiam cap. 9. 10. & 11.
(m) Lamprid. in Alex. Sever. cap. 20.
(n) Dionys. Halicarn. lib. 6.
(o) Vulcat. in Avid. Cassio. cap. 11.
(p) Vopisc. in Aurel. cap. 44.

& se in sotes misericorditer habendum, justitiæque humanitatem admiscendam, ea reddita ratione, quòd, *Ut omnis corporis, umbra est semper comes, ita semper hominem peccatum consequitur: natura enim humana valdè ad labendum est proclivis, & ad cadendum prona, &c.*

30 Unde scitum, & certum est, quod vulgò jactari solet, non minùs turpia esse Principi multa supplicia, quàm medico multa funera, & illos qui se hoc nomine dignos reddere volunt, valdè letari gloriarique debere, si suo tempore nulla flagitia fuerint, quæ graviorem animadversionem exposcant, ut Cicero de Marco Marcello (q) scripsit: *Gladium (inquiens) vagina vacuum in urbe non vidimus. Seneca (r) de Nerone, antequam in pestem, & Ianienam humani generis mutaretur, referens, cum multo gaudio perfundi, Quod conditum imò constructum apud se ferrum fuisse. Summa parsimonia etiam vilissimi sanguinis. Nullamque se toto orbe stillam cruoris humani mississe. Et Plinius Junior (s), de se ipso loquens, sibi gratans, quòd dum Bythinia Proconsulem egit, nullum emerit facinus, quod capite puniri deberet.*

31 Honorium quoque Imperatorem hac etiam de causa nimis commendat & extollit Claudia-nus (t) hoc carmine:

Nulla Nobilium cædes, non crimina vulgò
Texuntur. Patria mestus non truditur exsul.
Non infelices tabule, non hasta reflexas
Vendit opes, avidusque emptor non voce citatur,
Nec tua privati crescit æraria damnis.

Et Cassiodorus (u), in bono populo optat, ut Judex quærat causas, & non inveniatur, & statim ita concludit: *Quia utrumque laudabile est, ut bonus populus Judicem benignum faciat, & mansuetus Judex gratissimum populum æquabili ratione componat.*

32 Suntque notatu digna eximia hujus virtutis, temperatæque in dictæ non solum pro delictis in alios, verum & in se ipsos commissis, exempla, Moysis, Davidis, Periclis, Philippi Macedo-nis, Marci Marcelli, ac Bibuli, Julii Casaris, Octavianiani, Vespasiani, Titi, Caroli Magni, Cazi-miri, Ludovici XII. Gallia Regis, & Alphonsi Aragonum I. quæ eleganter Lipsius (x) enarrat. Quorum hic ultimus rogatus: *Cur erga omnes, etiam malos, ita lenis esset? Respondit: Quia bo-nos justitia conciliat; malos clementia. Nec debere Reges, tamquam ursos, & leones regnare: nam hominum clementia, belluarum Feritas est propria.*

33 Quibus exemplis alia Marlianus (y), Camerarius (z), Homobonus (a), & Beyerlinckius (b) adjiciunt, & Ego illud Lycurgi, apud Plutarchum in ejus vita valdè laudatum, omitendum non censeo, qui aded miti, & placato ingenio fuit, ut eum, qui sibi in concione oculum effoderat, cum lapidibus obruere vellent Lacedæmonii, servaverit, atque à supplicio vindicavit, & quod magis est, in domum suam adductum, ita informavit, ac mansuetum reddidit, ut pro nefario cive, bonum illum virum efficeret. Quod factum referens, & valdè extollens Themistius (c), hæc ad-didit: *Præclare enim istud Rex ille noverat, non referenda injuria bonum Principem, sed bene me-rendo, iis, à quibus læcessitus foret, superiorem videri oportere. Virtutis quippè hæc victoria est, vindicta verò potestatis.*

34 Idem ipse (d) Themistius (cujus & Baronius cum laude meminit) summam Theodosii Mag-ni Imp. lenitatem exaggerans, quòd ad illam non volens tantum, verum & volans properaret, sic tradit: *Cum nos omnes malorum tolerantiam, ac clementiam admiremur, Tu ipsius improbas tarditatem. Atque hoc illius est proprium, qui molestè ferat, se venia sceleris, animadversionem non prævenisse.*

35 Quod & ipsum, melius adhuc, in eodem Imp. retulit, & extulit D. Ambrosius (e), ita inquit: *Beneficium se putabat accepisse Augustæ memoriæ Theodosius, cum rogaretur ignoscere; & tunc propior erat veniæ, cum commotio major iracundiæ. Prærogativa ignoscendi erat indignatum fuisse, & optabatur in eo, quando in aliis timebatur, ut irasceret. Hoc erat remedium reorum, quoniam cum habere super omnes potestatem, quasi parens postulare malebat, quàm quasi Judex pun-rire. Sæpè trementes vidimus, quos objurabat, & convictos sceleris, cum desperassent, solutos crimine. Vincere enim volebat, non plectere. Æquitatis Judex, non pænæ arbiter, qui nunquam ve-niam confitenti negaret.*

36 Hocque vel tunc potissimè ostendit, cum Maximum, falsis codicillis se Imperii consortem mentitum, affectatæque Tyrannidis reum, bello superatum, & ante se adductum, proprioque ore crimen confessum (quia omni sævius quæstione est à Principe interrogari) adhuc absolvere voluit, nisi furens, ac commotus Populus, illum ad supplicium illicè rapisset. Quòd factum, aded

Mim
ele-
(q) Cicero. in orat. pro M. Marcel.
(r) Senec. de Clement. lib. 1. cap. 1. & cap. 11.
(s) Plin. Jun. lib. 10. in epist. ad Trajan.
(t) Claud. in A. Cons. Honor.
(u) Cassiod. lib. 6. epist. 24.
(x) Lips. in monit. & exemp. lib. 2. cap. 12. Panormit. lib. 2. de ejus dict. & fact. cap. 47. & seqq. Cochier in Theor. Polit. cap. 5. ex n. 18. Timp. in spec. Princip. cent. 1. sig.
(y) Marlian. in Theatr. polit. cap. 3.
(z) Camer. 3. tom. pag. 77. & seqq. & pag. 10.
(a) Homob. de stat. homin.
(b) Beyerlinck. verb. Clementia.
(c) Themist. orat. 5. pag. 136.
(d) Idem eadem orat. Baron. ann. 388. num. 43.
(e) D. Ambros. in orat. in obit. Theodor.

eleganter recenset, & extollit Latinus Pacatus (f), ut non pigeat hic illius verba subnectere: *Ad primam tuam vocem nefario peccati excussa confessio est; nec cunctari saltem, aut mutare potuit, quin consilium omne nudaret: se videlicet favoris tui obtendisse pretextum, quod aliter non potuisset allucere militum societates, nisi se auctoramenti tui finisset auctorem. Et post hanc Tu vocem, non illum in crucem tolli, non culleo insui, non discerpi in frustra iussisti. Non postremo illum tanti mendacii linguam radicatus erui precepisti, cum eorum parte vitalium, quorum fuerat locuta commentum. Quin jam cæperas de ejus morte dubitare, & dejeceras oculos, & vultum rubore suffuderas, & cum misericordia loquebaris. Sed bene est, quod non omnia potes. Tui Te vindicant, & invitum. Rapitur ergo ex oculis, & ne quid licere posset clementiæ, inter innumeras manus fertur ad mortem. Ecce iterum Imperator averteris, & illam Tyranni exitus relationem gravaris. Jam jam esto securus: geram clementiæ tuæ morem, quod noluisti videre, non audies.*

37 Pluribusque aliis relictis, merito quoque laudari poterit insignis clementia Regis nostri Alphonsi XI. Mauro parentis, qui ipsum in Algeciræ obsidione pro ea liberanda occidere voluit, ut latius Mariana (g) recoluit, & Frederici III. Imperat. Austriaci; qui, ut *Æneas Sylvius (h)* enarrat, nimiam ejus mansuetudinem incusantibus, respondit: *Se, cum ad Deum funderet preces, misericordiam ejus, non justitiam expostulare; ac proinde eandem in suos subditos exercere curare.* Qua etiam virtute Ferdinandum II. & totam familiam Austriacam emicuisse, Lamormainus (i) & Vernelejus (k) pluribus probant, & Regium egregiumque ejusdem germen Rex, ac Dominus noster Philippus IV. ostendit, sub quo plura delicta cum summa pietate punita, vel in totum ob justas, vel publicas gaudii causas indulta, supra omnes ejus Antecessores experti sumus, & sæpè perduellibus sibi subditis, quos armis perdere posset, oblivionis illam legem obtulisse; quam Thrasibulus (l) invenit; & Græci *Amnestiam* vocarunt, de qua ultra alios Humaniores Auctores, ex nostris Juris-Peritis, plura Tiberius Decianus (m), Petrus Gregorius (n) Aloysius Catalanus, & ejus Additionator Mastrillus (o) adducunt.

38 Omnes sanè rectissime, cum secundum Senecam (p): *Excogitare nemo quicquam poterit, quod magis decorum Regenti sit, quam clementia: quocumque modo is, & quocumque jure præpositus ceteris erit, eo scilicet formosius id esse, magnificentiisque fatebimur, quod in majori præstabitur potestate, quam non oportet noxiam esse, si ad naturæ legem componitur.* Et Cassiodoro (q) docente: *Materia sit gloriæ Principis delinquentis reatus: quia nisi culparum occasiones emergent, locum Pietas non haberet. Quid enim salubris ordinatio gerat, si morum probitas cuncta componat. Arida siccitas madentis pluvie beneficium exoptat, salutaris medentium manibus, nisi infirma valetudo non indiget.*

39 Quæ omnia satis aperiunt, justè Regem Nostrum Alphonsum X. (r) suis in legibus, post Titulum de *pænis*, alium subtexuisse, cui nomen *De los Perdones*, inditum fuit; cujus Proœmium sic exorditur: *Misericordia es merced, è gratia, que señaladamente deben haber en si los Emperadores, è los Reyes, è los otros grandes Señores, que han de juzgar, è de mantener las tierras, &c.* Statim in sequentibus legibus addens, & explicans causas antecedentium meritorum, publicæ lætitiæ, insignis virtutis, bellicæ, vel scientiarum, & alias, quæ eosdem Reges ad leniendas, vel indulgendas pœnas inducere possunt, inter quas illam signanter proponit: *Quando el Rei perdona alguno por ruego de algun Prelado, è de Rico ome, è de otra alguna honrada persona.*

40 Cujus peculiarem mentionem idè facere volui, quoniam de ea quoque multi graves Auctores (s) petrafractant, & his proximis annis in quæstionem deducta fuit, sub occasione homicidii cujusdam Præfecti Militaris, ab illustri, & strenuo Juvene Marchione de Cussano patrati, pro cuius indulgentia Beatiss. Pater, ac D. N. INNOCENTIUS X. Rom. Pontifex, & alii Ecclesiæ, & Italiæ Procures, enixas ad Regem nostrum Piissimum, & Potentissimum literas dederant, ad instantiam Nobilissimi, & Eruditissimi D. D. Garcia de Barnuevo & Peralta, ejusdem Marchionis Patris. Qui etiam pro filio, doctum satis, & omni literatura refertur libellum, super hoc articulo, & clementiæ commendatione scribere cœperat. Quem tamen immatura rei mors, in carcere adhuc tenti, frustravit, & effectum quem dictæ commendatoriæ literæ operari possent, in ambiguo reliquit.

41 In quibus quidem exaudiendis, necnon in ceteris causis perpendendis, quæ à regulis justitiæ sub pretextu clementiæ, ac misericordiæ deflectere videantur, & asperitatem pœnæ lenitate mollire, meritò Seneca (t), quantumvis ejusdem clementiæ vehementissimus, & dissertissimus Encomi-

(f) Latin. Pacat. in Paneg. ad Theod.
 (g) Marian. Hist. Hisp. lib. 16. cap. 10. Lambert. in Theatr. Reg. Hisp. pag. 83.
 (h) Sylv. in nois ad Panorm. lib. 2. cap. 48.
 (i) Lamorm. in lib. de virt. Ferdin. II.
 (k) Vernul. de virt. Gent. Aust. cap. 6. num. 5.
 (l) Emil. Prob. in Thrasib.
 (m) Decian. 3. crim. cap. 35.
 (n) Petr. Gregor. 32. synagm. cap. 82. ex num. 22.
 (o) Catal. & Mastr. in tract. de indult. q. 1. num. 14.
 (p) Senec. de Clem. lib. 1. cap. 2. in fin. vide Bobad. lib. 2. cap. 2. ex n. 55.
 (q) Cassiod. lib. 3. epist. 46.
 (r) Alphons. Rex in tit. 32. part. 7.
 (s) Pat. Suar. 5. de legib. cap. 11. n. 9. Emin. Card. de Lugo de just. & jure, disp. 37. n. 92. Tiraq. de pan. temp. caus. 17. Mastrill. decr. 205. ex num. 35. Carol. Marant. resp. 43. n. 89. part. 2.
 (t) Senec. de Clem. lib. 1. cap. 2. in fin. vide Bobad. lib. 2. cap. 2. ex n. 55.

mastes, summam adhibendam esse prudentiam, ac moderationem præcepit: *Quæ sanabilia ingenia distinguere à deploratis sciat. Nec promiscuam, ac vulgarem clementiam habere oportere, nec abscisam: nam tam omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli, atque adè modum, & temperamentum esse tenendum.*

42 Quod Cassiodorus (u) etiam admonuit his verbis: *Quapropter casibus asperis præstandum est sub justitiæ laude moderamen: ut nec vindictam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam.* Et D. Augustinus (x) sic inquit: *Omnis, qui justè judicat, stateram in manu gestat. In utroque penso justitiam temperat pœnam, ut justo libramine, quædam per æquitatem corrigat, quædam verò per miserationem indulgeat.* Qui & idem Divus (y) pariter, se mirabiliter gerit in ea quæstione extricanda, an justum, & decens videri possit, Episcopos apud seculares Judices pro suntuibus intercedere, cum hoc videatur justitiæ regulis adversari, quæ eosdem pro suis peccatis puniri debere, requirunt.

43 Et hoc est quod veteres Ethnici ostendere voluerunt, dum Minervam prudentiæ Deam (ut jam supra (z) tradidimus) judicanti de hominum criminibus Jovi, assistricem esse dixerant, & quod Henricus Stephanus (a) his versibus comprehendit:

*Dici severum turpe non est Principi,
 Præsidio & ipsa justitia sapissimè
 Severitatis indiget, si vult suam
 Auctoritatem, si tueri jus suum:
 Sed diligenter caveat hic Princeps velim,
 Tantum severus ne videatur dum sibi,
 Crudelis judicetur omnium,
 Ad facta quædam tetra dum dilabitur,
 Et ipsa gaudet qualibus crudelitas.*

44 Noster etiam Saavedra (b) idem documentum satis eleganter proponit, exemplisque Regum nostrorum Petri, Joannis II. Henrici IV. & aliorum, illustrat: quorum aliis nimia severitas, aliis nimia clementia & indulgentia plurimum damni attulit. Atque idè ita uni consulendum admonet, ne altera offendantur, & deseratur, & cum illo torquati Tassi suum claudit discursum:

Cade ogni Regno, è ruinosa è senza. La base del Timor ogni clemenza.

45 Ego huic etiam meo, ne nimis esse videar, finem imponam, Totilæ apud Sigoniam (c) exemplum addens, qui nullis precibus flecti voluit, ut stupratori cujusdam virginis parceret, inquit, idem esse ejusmodi delicta condonare, ac committere. Et Sancti Dunstani, Angliæ Archiepiscopi, apud Surium (d), qui cum quosdam facinorosos clericos velet punire, pro quibus Rex precabatur, ad Christi crucifixi imaginem se convertit, & ab ea, ut illos puniret, viva voce monitus fuit, qua audita, Rex in sua intercessione cessavit.

46 Et illam quæstionem supra dictis subjiciens, an magis è Republica esse possit, delinquentium vitæ, & sanguini parcere, eosdemque pro delicti modo in metallum, triremes, salinas, calcariam, aliave operæ publicæ damnare, quibus in commune bonum deserviant, & ipsi simul debitas suis noxiis pœnas exsolvant? Et planè apud Romanos hoc sæpè in usu fuisse, pluribus alibi (e) docui; & Diodorus Siculus (f) latè recenset, Ægyptios Reges, damnatos omnes, atque ex hostibus captos, servitiis ejusmodi mancipasse. Et Thomas Morus (g) in illa suæ benè formata Reipublicæ Idea, quam nomine *Utopiæ* donavit, eundem Utopiensibus morem esse tradens, illum valdè probat, & Romanorum exemplo confirmat. De Sinensibus quoque, ad Tartariæ muros reficiendos, capitales reos damnare solitis, idem, Pat. Trigaultius (h), & Pinius (i) literis produnt, & de multis aliis Nationibus Balduinus (k).

47 Quibus veluti assentiens Rex ille Lusitanus Joannes II. inter suos *Prudentissimi* nomen pro merito, Vasconcello (l), ultra alios, testante: *Quoties in causarum capitalium tribunal aderat, Senatoribus identidem mandabat, ut reos summa cum parsimonia condemnarent, quippe quod vir quilibet difficulter, ac non nisi magnis sumptibus educaretur. Insulas sibi esse multas, quas colere, & habitare, majus operæ pretium foret, ibi exulare posse.*

48 Idem quoque Patriis nostris quibusdam legibus (m), circa commutandas in servitium triremium, aliàs pœnas capitis, admonemur. Quas peculiari suo decreto Piissimus Rex noster renovavit, & observari mandavit. Cui pro ingenita clementia illud Anastasii Imperatoris convenire videtur: qui cuidam Asiæ Præfecto scribenti, quoddam ipsius mandatum, circa coercendam quorundam licentiam, sine multo sanguine exequi non posse, ita rescripsisse (n) narratur: *Non velle se, quidquam procedere omnium, quamvis res magna, & memorabilis sit, siquidem sanguinis una gutta effundi debeat.*

Mmm 2
 (u) Cassiod. lib. 3. epist. 46.
 (x) D. August. in Enchir. cap. 75.
 (y) Idem August. 2. tom. epist. 132.
 (z) Sup. Emblem. 63.
 (a) Henr. Stephan. in Musa ornatrice Principum.
 (b) Saavedr. Empr. 22. pag. 153.
 (c) Sigon. de Reg. Ital. cujus verb. refero sup. Embl. 64.
 (d) Sur. tom. 3. lib. 8. cap. 19.
 (e) Ego de Ind. gubern. 2. tom. lib. 1. cap. 14. ex n. 5. cap. 16. ex n. 34.
 (f) Diod. Sicul. lib. 3. cap. 2. & lib. 1. cap. 5.
 (g) Morus in Utopia lib. 1. pag. 25. & lib. 2. pag. 115.
 (h) Trigault. de reb. sinar. lib. 2.
 (i) Pint. fol. 129.
 (k) Balduin. in s. servi antem, de jur. person. & in s. pame servus qq. mod. jus patr. potest.
 (l) Vascon. in anaceph. cap. 16. n. 9.
 (m) L. 8. tit. 11. lib. 6. l. 10. tit. 28. lib. 8. Recop.
 (n) Camer. 3. tom. cap. 22. in fin.

469